

ANSAMBLUL REȘEDINȚEI FEUDALE DE LA GIULEȘTI, JŪD. SUCEAVA

de LIA BĂTRÎNA, ADRIAN BĂTRÎNA,
ION VĂTĂMANU și ȘTEFAN SCORȚANU

În ultimii ani s-au obținut progrese notabile în cunoașterea unor aspecte legate de apariția reședințelor feudale și rolul lor în procesul de organizare politică a românilor dintr-o zonă cu vechi structuri social-politice de esență feudală, precum cea a nordului Moldovei. Astfel, pe temeiul datelor prețioase obținute în cadrul cercetărilor arheologice de la Suceava, Volovăț, Rădăuți, Vornicenii Mari (jud. Suceava) și Netezi (jud. Neamț), s-au putut localiza reședințele unor importante vîrfuri ale feudalității din epoca anterioară sau din cea a deplinei constituiri a statului feudal Moldova.

Complexelor identificate li s-a adăugat, în anul 1981, o nouă reședință feudală, ale cărei vestigii au putut fi interceptate pe Valea Moldovei, pe malul drept al apei, la limita dintre satele Orăști (com. Brusturi-Drăgănești, jud. Neamț) și Giulești (com. Boroala, jud. Suceava). În juna mai a anului amintit, în cursul unor cercetări de suprafață efectuate de-a lungul Văii Moldovei, în locul numit "La temelie", pe hotarul ce desparte cele două sate și județe, au fost observate resturi de moloz, piatră și cărămidă, precum și traseul unor șanțuri datorate acțiunilor de recuperare a materialelor de construcție. Factura cărămizilor, a mortarului, precum și cele cîteva fragmente ceramice culese din vecinătatea imediată ne-au permis să apreciem că ne aflăm în fața urmelor unei construcții de zid ce funcționa la cîmpăna dintre sec. XIV- XV.

În cursul lunii iulie, localnicii ne-au semnalat la 250 m spre nord-vest de locul numit "La temelie", pe terenul arabil al satului Giulești, urmele unor fundații de piatră și cărămidă din care materialul a fost recuperat cu circa 25 de ani în urmă, cu prilejul ridicării unei biserici într-un sat învecinat. Toate acestea indicau prezența vestigiilor unui complex de tipul reședințelor feudale, alcătuit pe de o parte din ansamblul locuinței și anexelor gospodărești, iar pe de altă parte din capela de curte.

În mod convențional, locul denumit "La temelie" și unde bănuiam a se găsi fundațiile lăcașului de cult l-am denumit sectorul A, iar celălalt, aflat la 250 m spre nord-vest, sectorul B².

Primele două secțiuni (S₁ și S₂) din sectorul A au fost orientate pe direcția nord-sud și respectiv est-vest și dispuse perpendicular, astfel încît să poată intercepta în suprafața lor limitele construcției pe care o bănuiam. Odată precizate acestea, s-au putut trasa în

continuare secțiunii și casete, apoi se trece la dezvelirea unei bune părți din edificiu. Elementele de plan alături de gropile de morminte au confirmat ipoteza existenței în acest loc a urmelor unui lăcaș de cult (fig. 1).

Trebuie precizat de la bun început că cea mai mare parte a zidăriei se păstrează la nivel de fundație, și în acest caz demantelatorii, mulți dintre ei contemporani nouă, acționând sistematic și în repetate rânduri în cursul anilor. Fundațiile, ca și cele oșteva porțiuni de elevație păstrate, sînt realizate din piatră de carieră, și în mai mică măsură de rfu, legate cu mortar de bună calitate. Cărămida este și ea prezentă în molozuri, rosturile sale putînd fi precizate în funcție de dimensiuni sau locul de descoperire.

Dar, înainte de alte date, se cuvine a fi prezentate pe scurt observațiile de natură stratigrafică. Solul viu, reprezentat de argila galbenă, este suprapus de humusul medieval în care sînt prezente fragmente ceramice caracteristice celei de a doua jumătăți a sec. al XIV-lea. De la fața acestui strat se taie șanțurile de fundație ale edificiului. Nivelul de construcție, reprezentat de un strat de mortar și așchii de piatră, are grosimea variabilă între 3-7 cm și este suprapus de un strat de pămînt castaniu, cu pigmenți de mortar și argilă, depus de constructori cu scopul de a orizontaliza interiorul lăcașului. Urmează un strat consistent de cărbune, prezent în întreaga suprafață a interiorului, aparținînd, fără îndoială, celei dintîi pardoseli realizată din lema și distrusă de un incendiu ce va afecta construcția în ansamblul său. Un nou nivel de umplutură, constînd din alternanța unor straturi de argilă galbenă, vinețele și nisip, suprapus de o pardoseală - de această dată din cărămizi așezate pe un suport de mortar - marchează o importantă acțiune de refacere și intrarea într-o a doua fază de funcționare a edificiului. În sfîrșit, mai multe straturi de moloz și resturi de materiale de construcție, tăiate de gropile demantelatorilor, ilustrează dezafectarea bisericii.

Necropola, organizată în interiorul ultimelor două compartimente, conține un număr de 22 de morminte, dintre care 14 ocupă o parte din suprafața naosului (M₁-M₁₄), iar restul de 8 sînt dispuse în pronaos (M₁₅-M₂₂). Din totalul de morminte, un număr de 20, deci majoritatea, aparțin primei epoci de funcționare a lăcașului, fiind căpăcuite de stratul de arsură. Doar două (M₁₄ și M₁₉) taie acest strat, putînd astfel fi atribuite celei de a doua etape de existență a bisericii.

Majoritatea mormintelor - și anume 19 - sînt practicate în gropi simple, în care arareori se păstrează fragmente din lemnul sicriilor. În două cazuri (M₁₅ și M₁₆) gropile sînt placate cu lespezi de piatră - rezolvare ce ne duce cu gîndul la cistele dintr-o epocă mai timpurie și care nu este întîlnită, după cunoștințele noastre, în această vreme la răsărit de Carpați. Un singur mormînt (M₂₀) este reprezentat de o criptă realizată din cărămidă.

GIULEȘTI 1981

Sector A

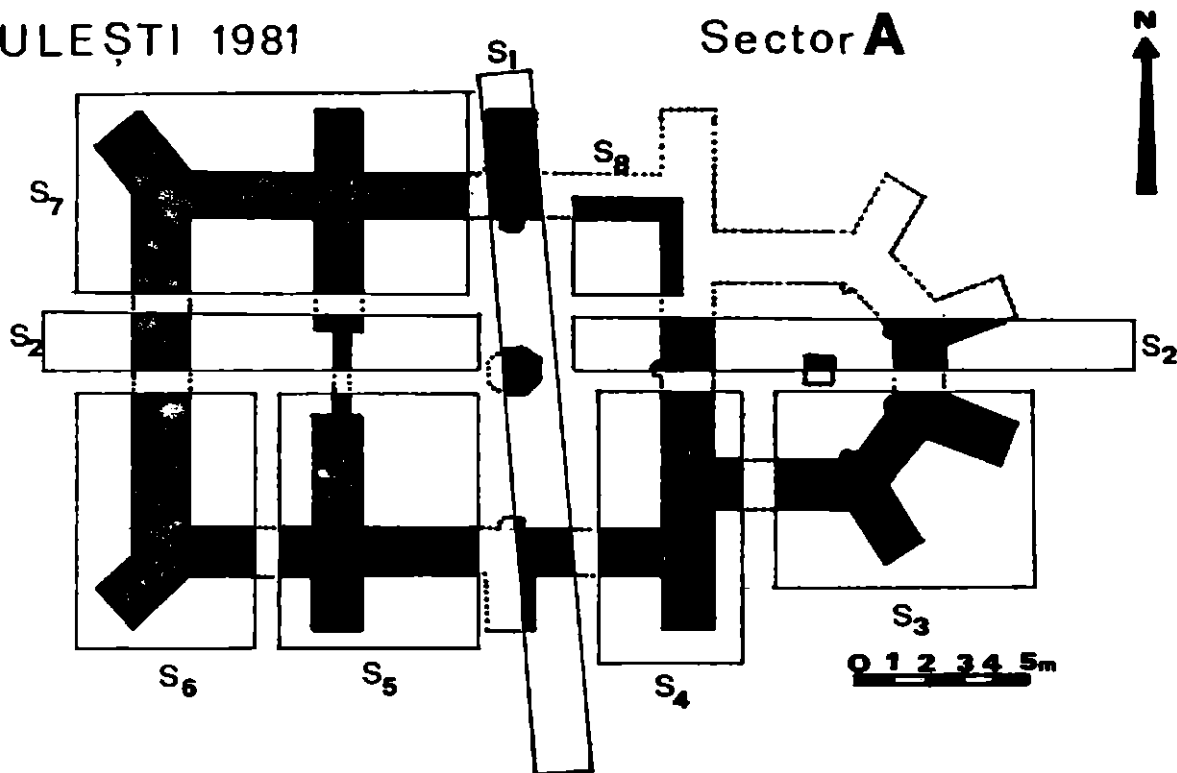

Fig.1.- Reședința feudală de la Giulești (Sector A). Plan de situație.

Din observațiile efectuate asupra scheletelor se poate aprecia că un număr de 8 morminte au aparținut unor adulți, 5 unor tineri - adolescenți, iar 9 unor copii cu vârste ce variază între 2 și 9 ani.

Ceea ce atrage atenția în mod special sînt unele practici legate de ritualul de înmormîntare și care au fost remarcate mai rar în Moldova, cel puțin pentru sec. XIV-XV. Este vorba de arderea fundului gropii (M₁₀) sau de prezența cărbunilor în zona capului (M₂, M₆, M₈, M₁₂, M₁₃, M₁₄, M₁₅), pe piept și abdomen (M₇), doar pe abdomen (M₁₆) sau în zona picioarelor (M₁₁ și M₂₁) înhumașilor. Într-un singur caz (M₁₁), oase provenind din bucăți de carne de pasăre însoțesc cărbunii aflați în zona picioarelor. În sfîrșit, ritualul este completat adeseori prin spargerea unor vase ceramice și aruncarea fragmentelor în groapă în timpul umplerii acestora. Astfel, remarcăm fragmentele ceramice caracteristice sfîrșitului de secol al XIV-lea și începutului celui de al XV-lea conținute de M₉, cele ale unei oale-borcan, ce a putut fi întregită și încadrată tipologic în prima jumătate a sec. al XV-lea, descoperită în M₁₆, precum și fragmente ceramice aparținînd unor vase, ce tipologic nu depășesc mijlocul sec. al XV-lea, sparte și distribuite în trei morminte, și anume M₇, M₁₀ și M₁₁. Împrejurarea că fragmentele dintr-un număr de două castroane s-au găsit în toate cele trei gropi ne determină să apreelem că mormintele M₇, M₁₀ și M₁₁ au fost practicate la aceeași dată.

Inventarul conținut de cele 22 de morminte, dintre care un număr de 5 au fost deranjate (M₁, M₁₉, M₂₀, M₂₁, M₂₂), este mai mult decît modest, realitate lesne de înțeles dacă se are în vedere epoca în care s-au efectuat înmormîntările. Se remarcă absența pieselor de podoabă, putînd fi menționate doar accesoriile vestimentare coostînd din 3 și 4 năsturași globulari din argint în M₆ și respectiv în M₁₀, aflați în zona gîtului sau cîteva fragmente de broderie din fir de argint provenind din gulerul și manșetele înhumașilor din M₄ și M₁₇. La acestea se adaugă doar două monede, dintre care un gros emis de Alexandru cel Bun s-a descoperit în M₁₁, aparținînd primei etape de funcționare a bisericii, iar un dinar emis de Matiaș al II-lea în 1613 se afla în M₁₄, mormînt ce ține de cea de a doua etapă de funcționare a edificiului.

Arhitectura și decorația monumentului pot fi deslușite din dispoziția planimetrică și elementele de piatră profilată, cărămizile sau fragmentele de tencuială descoperite în umplutură. Planul este limpede, compartimentarea în altar, naos și pronaos pledînd de la bun început pentru apartenența acestui lăcaș la cultul ortodox. Lățimea fundațiilor este în general de 1,25 m, excepție făcînd limita de vest a pronaosului, care este de 1,50 m. Absida altarului, cu adîncimea și lățimea interioară de 5,20 x 5,15 m, prezintă un traseu poligonal flancat de contraforturi dispuse în cele patru muchii ale sale de o parte și de alta a axului longitudinal. În mijloc se păstrează piciorul mesei altarului, un alt element specific cultului ortodox, construit și el

GIULEȘTI 1981

Sector B

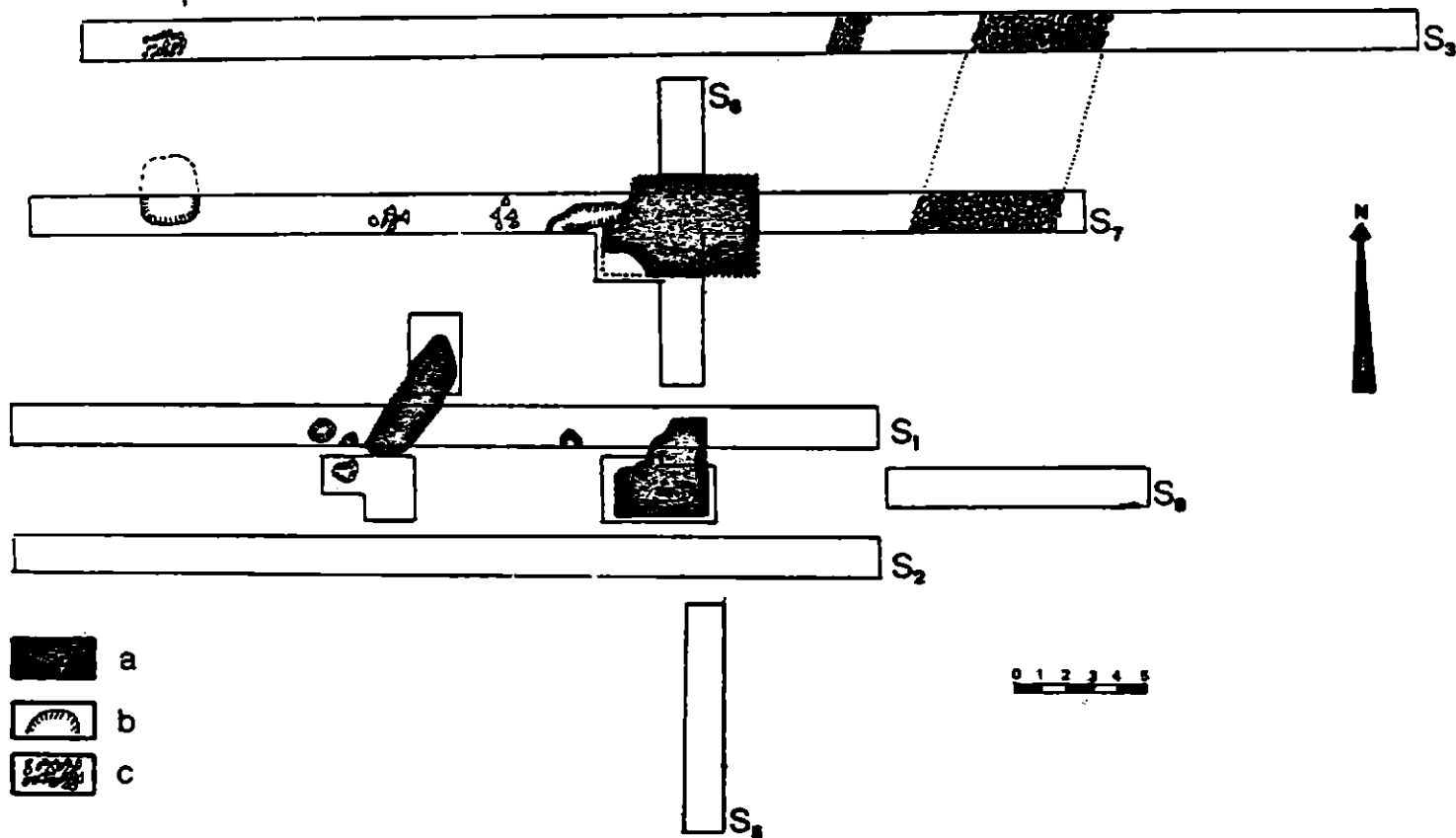

Fig.2.- Reședința feudală de la Giulești (Sector B). Plan de situație.

Fundații ale unor masive de zidărie (a), gropi menajere (b) și drumuri medievale (c).

din piatră legată cu mortar. Limita dintre altar și naos este reprezentată de un iconostas de zid străpuns de două uși cu lățimea de 1 m. Elevația păstrată ne indică în acest loc folosirea unor blocuri de piatră ecarisată, cu dimensiunile de 0,80 x 0,30 x 0,30 m. Naosul este de plan pătrat (8,70 x 8,70 m) și prezintă în suprafața sa un stîlp central, circular în fundație și octogonal în elevație, precum și trei pilaștri, dintre care doi, păstrați doar la nivel de fundație, sînt dispuși în axul transversal al încăperii pe laturile de nord și sud, iar ultimul este angajat în zidăria iconostasului pe direcția axului longitudinal și are cinci laturi.

Laturile de nord și de sud ale acestei încăperi sînt flancate de cîte trei contraforturi cu dimensiunile de 1,75 x 1,30 m, dispuse la limita dintre altar și naos, în axul transversal al încăperii și la limita dintre naos și pronaos.

Legătura cu pronaosul se realiza printr-o ușă amplasată în axul longitudinal și care, potrivit traseului fundației, pare să fi avut lățimea de 2,40 m.

În sîrșit, ultima încăpere este reprezentată de un pronaos îngust de plan dreptunghiular, cu dimensiunile de 3,40 x 8,70 m, ce comunica cu exteriorul printr-o ușă plasată în axul laturii sale de vest, așa după cum ne sugerează o lepede cu rostul de treaptă păstrată in situ. Colțurile de nord-vest și sud-vest ale acestui compartiment sînt întărite prin cîte un contrafort dispus sub un unghi de 45°.

Amenajările ce sînt de nivelul de căleare sînt reprezentate la interior într-o primă fază, anterioară incendiului, de o dușumea din scînduri groase, suprapusă după dezafectare de o pardoseală realizată din cărămizi cvasipătrate (16,2 x 16,5 cm), cu grosimea de 5,5 cm, dispuse pe un suport de mortar. Exteriorul a beneficiat și el de un trotuar amenajat din piatră de rîu. Grosimea sa ne arată că a suferit refaceri în cursul vremurilor.

Trecînd la elementele de finisaj, trebuie arătat că cele cîteva porțiuni de elevație păstrate nu au conținut decît o tencuială zugrăvită în alb. Numeroase fragmente din această tencuială s-au descoperit și în molozuri. La acestea se adaugă, însă cîteva fragmente de tencuială pictată în nuanțe de roșu, verde, albastru și galben, care, prin locul de descoperire - în jumătatea de răsărit a naosului - ne sugerează apartenența lor la o icoană pictată în frescă pe zidul iconostasului, ce putea să reprezinte tema "Deisis", dacă nu cumva la cele patru icoane numite "împărătești".

Analizînd elementele de plan, alături de pletrele profilate și cărămizile descoperite, se poate opera reconstituirea modului de tratare a boltirii. Nervurile întregi sau fragmentare recuperate, la care se adaugă stîlpul octogonal din centrul naosului denotă existența unei soluții structurive tipic gotice, și insistăm asupra acestui aspect, a unei viziuni spațiale ordonată. Însă de exigențele dictate de spiritualitatea ortodoxă. Concepția spațială a altarului, naosului și pronaos-

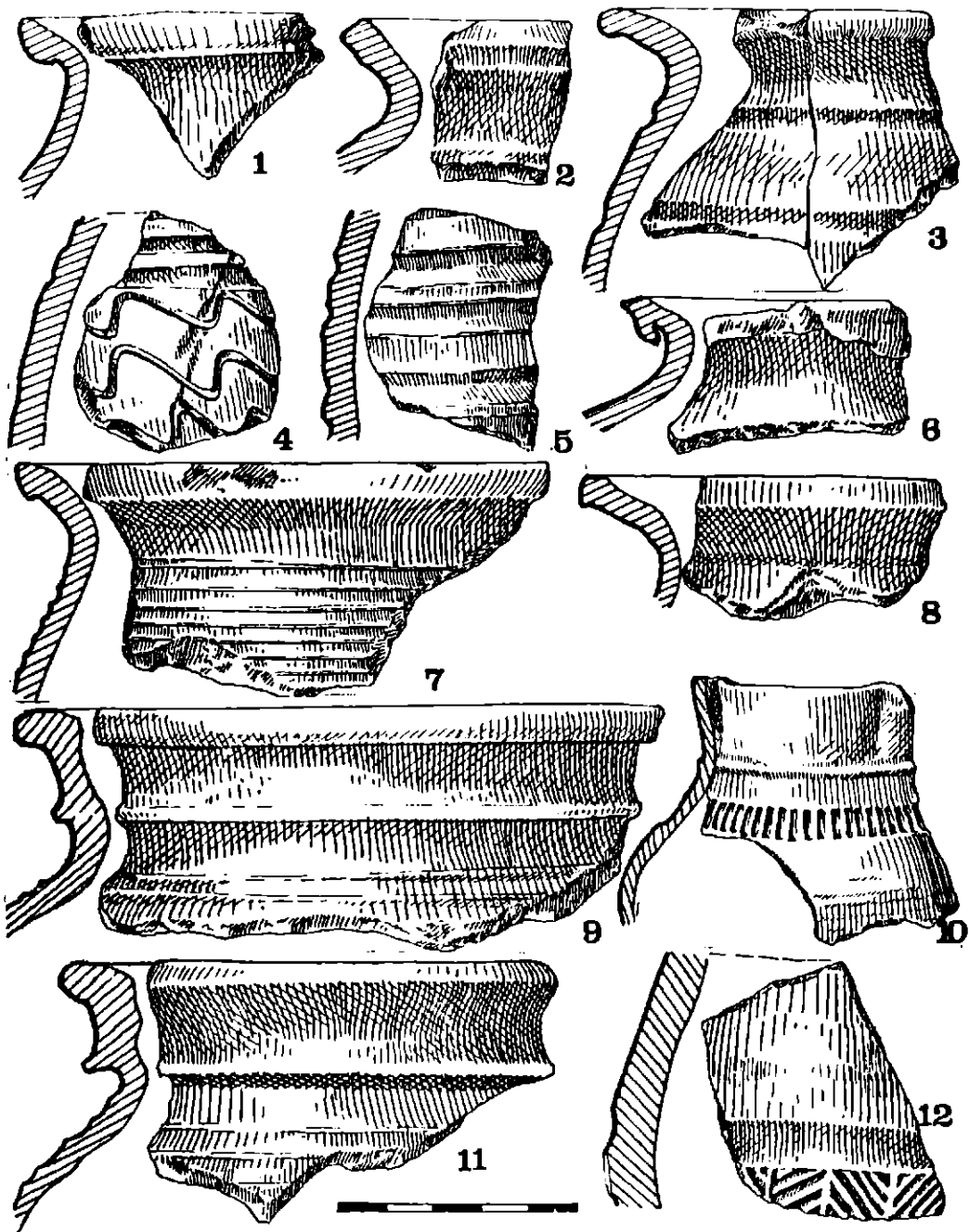

Fig.3.- Reședința feudală de la Giulești (Sector B). Fragmente ceramice de la sfârșitul sec.al XIII-lea și prima jumătate a sec.al XIV-lea (1-8) și din a doua jumătate a sec. al XIV-lea (9-12).

sului are la bază bolta în cruce pe ogive, realizată din cărămidă (25 x 10,5 x 6,5 cm), prin intersecția perpendiculară a doi semicilindri și consolidarea muchiilor de intersecție prin arce de piatră profilate. În cazul altarului împingerea exercitată de greutatea boltei este dirijată, prin intermediul arcelor ogivă, spre șase puncte de descărcare - dintre care două par a fi fost reprezentate de console, iar patru de pilaștri - întărite la exterior cu contraforturi. Naosul era acoperit de patru bolți în cruce pe nervuri, fiecare boltă exercitându-și împingerile spre patru puncte de descărcare reprezentate de stâlpul central, pilaștrii sau console. În sfârșit, pronaosul permite fie acoperirea cu două bolți în cruce pe nervuri descărcate pe console, soluție pentru care optăm, fie cu o boltă semicilindrică dispusă transversal.

Tot acum se cuvine a fi menționată prezența pe unele nervuri de piatră a unor urme de tencuială pictată în galben și roșu, precum și a unor semne lapidare. Cele plasate pe suprafața de întindere a două nervuri - de felul unui semn ce redă un T cu brațele lățite - reprezintă fără îndoială semne utilitare, destinate a ușura procesul de asamblare. Alături de acestea apar, însă, și mărci de muncitori (de pietrari) - ca acelea în formă de Z, cu unghiurile mai mici de 45°, aflat pe fața unei nervuri - ce reprezintă un interes cu totul aparte, semnificând fie o tradiție profesională, fie un atelier sau meșter și deci o filiație stilistică.

În sectorul B, acolo unde presupuneam a se afla vestigiile locuinței propriu-zise, au fost practicate 8 secțiuni dispuse într-o suprafață cu aria de 3500 m², aflată pe malul de est al albiei unui pârâu de multă vreme secăt (fig.2). Cele mai vechi urme de viețuire sînt reprezentate aici de cîteva gropi de mici dimensiuni, care au avut în umplutura lor bucăți de chirpici și fragmente ceramice ce pot fi datate la finele sec. al XIII-lea și în prima jumătate a celui de al XIV-lea (fig.3/1-7). Aceste complexe sînt suprapuse de un strat de argilă galbenă, uniform repartizat, rezultat din săparea șanțurilor de fundație a unor elemente de zidărie. Practic, din acestea, însă nu ne-au parvenit decît șanțurile de fundație golite complet de conținut, cu numai 25 de ani în urmă, și umplute apoi cu pămînt, moloz, piatră și cărămidă. Factura mortarului și a cărămizilor, asemănătoare întru totul cu cele folosite pentru boltirea bisericii, atestă unul și același moment constructiv. Dimensiunile și perimetrul șanțurilor de fundație ne permit să reconstituim planul unor picioare de zidărie în formă de L (cu dimensiuni de 3,40 x 3,50 m) sau rectangulare (cu dimensiunile de 6 x 5 m și 5 x 1 m), dintre care două au fundațiile adîncite cu 1,80 m față de nivelul de construcție medieval păstrat sub forma unei șape de mortar. Din cel de al treilea picior de zidărie (6 x 5 m), adîncit cu numai 0,20 m se păstrează doar platforma de mortar în care au fost încastrate pietrele primei asize de piatră. Deși urmele celor trei elemente de zidărie interceptate sînt greu de explicat în actualul stadiu al cercetărilor, datorită și faptului că sînt orientate și fundate

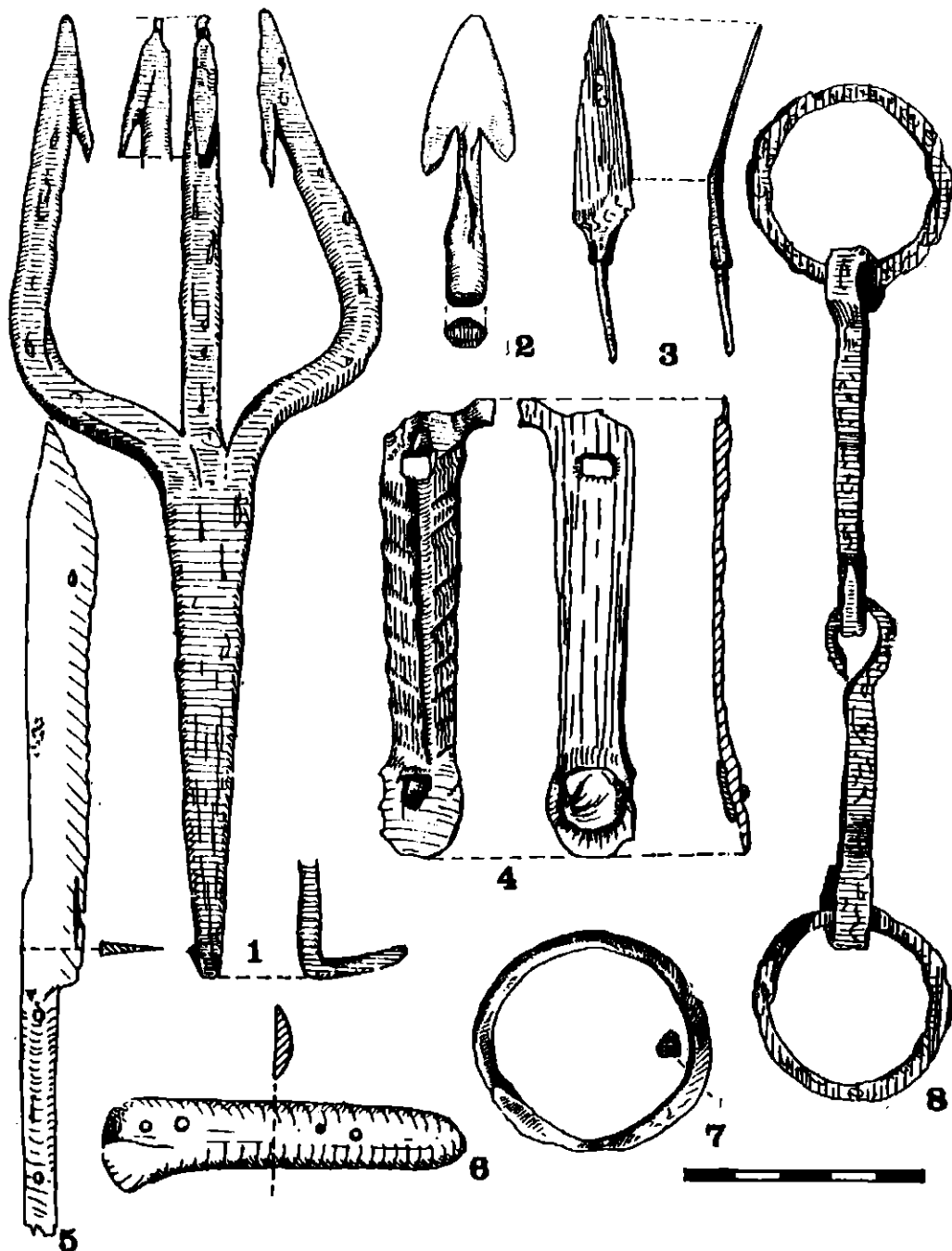

Fig.4.- Reședința feudală de la Giulești (Sector B).
Unelte, arme, obiecte de uz casnic și piese de
harnașament.

diferit, unele precizări se pot face încă de pe acum. Dacă avem în vedere că toate trei se fundează de la fața aceluiași nivel de construcție, că au fost realizate din aceleași materiale - piatră, cărămidă legate cu mortar și lemn - și că au funcționat aceeași perioadă de timp pînă la distrugerea lor în urmă unui incendiu puternic ce calcinează piatra și arde secundar cărămida, putem aprecia că ele constituie elemente legate, probabil, de sistemul de acces ale unuia și aceluiași ansamblu. În cuprinsul acestuia a mai fost surprins și un drum amenajat din pietre de râu, al cărui traseu este orientat pe direcția nord-sud.

În sffrșit, rosturile și datarea complexului descoperit pot fi deslușite mai bine dacă se au în vedere materialele arheologice aflate în nivelul de viațuire anterior incendiului. Este vorba în primul rînd de materialul ceramic ce tipologic aparține sffrșitului de secol al XIV-lea și primei jumătăți a celui de al XV-lea (fig. 3/9-12), realitate ce ni se pare deosebit de importantă în precizarea momentului incendiului ansamblului. Deosebit de prețioase sînt și cele două monede descoperite în nivelul de viațuire amintit, dintre care una este emisă de Ludovic cel Mare pentru Polonia, între 1370-1382, iar cealaltă este un gros moldovenesc emis de Petru I. Nu mai puțin importante sînt piesele din nivelul de dezafectare, precum cele de harnașament ilustrate de verigi circulare (fig. 4/7 și 5/7), catarama rectangulară sau ovală cu spin (fig. 5/6, 8-10), zăbale (fig. 4/8) sau potcoave de cal, cele de echipament militar reprezentate de pintenii cu rozetă decorați cu motive incrustate cu aramă sau argint (fig. 5/3-5) sau armele de felul vîrfului de lance sau a vîrfurilor de săgeți îndolte (fig. 4/2, 3), dovada de necontestat e desfășurării în aceste lecuri a unor lupte. La toate acestea se adaugă uneltele și obiectele de uz casnic, precum lamele de cuțit (fig. 4/5), împungătoarele de fier și os, seceră, foarfeca, ostia (fig. 4/1), undița și un sfeșnic (fig. 5/2), alături de piesele de feronerie de felul lanțului și verigi de ușă (fig. 4/4), a înșinei, a lacătului (fig. 5/1) și a numeroase cuie și piroane. În același context a fost descoperit și un nasture de argint aurit format din două calote, dintre care cea superioară este traforată și prezintă un decor trilobat.

Toate vestigiile descoperite la Giulești sugerează imaginea, chiar dacă deocamdată parțială, a unei reședințe feudale cu cele două componente principale - curtea și capela - ce a cunoscut un nivel de viață ridicat. Datarea ambelor componente ale sale credem că poate fi făcută în a doua jumătate a sec. al XIV-lea, nu multă vreme după întemeierea statului feudal de sine stătător de la răsărit de Carpați și oricum cel mai tîrziu în timpul lui Petru I. Dezafectarea sa, chiar dacă numai parțială ca urmare a unui puternic incendiu, se petrece cu certitudine la mijlocul sec. al XV-lea, așa după cum indică materialul arheologic. Dacă în sectorul A, biserica cunoaște o acțiune de refacere și o continuare a existenței sale cel puțin pînă în sec. al XVII-lea

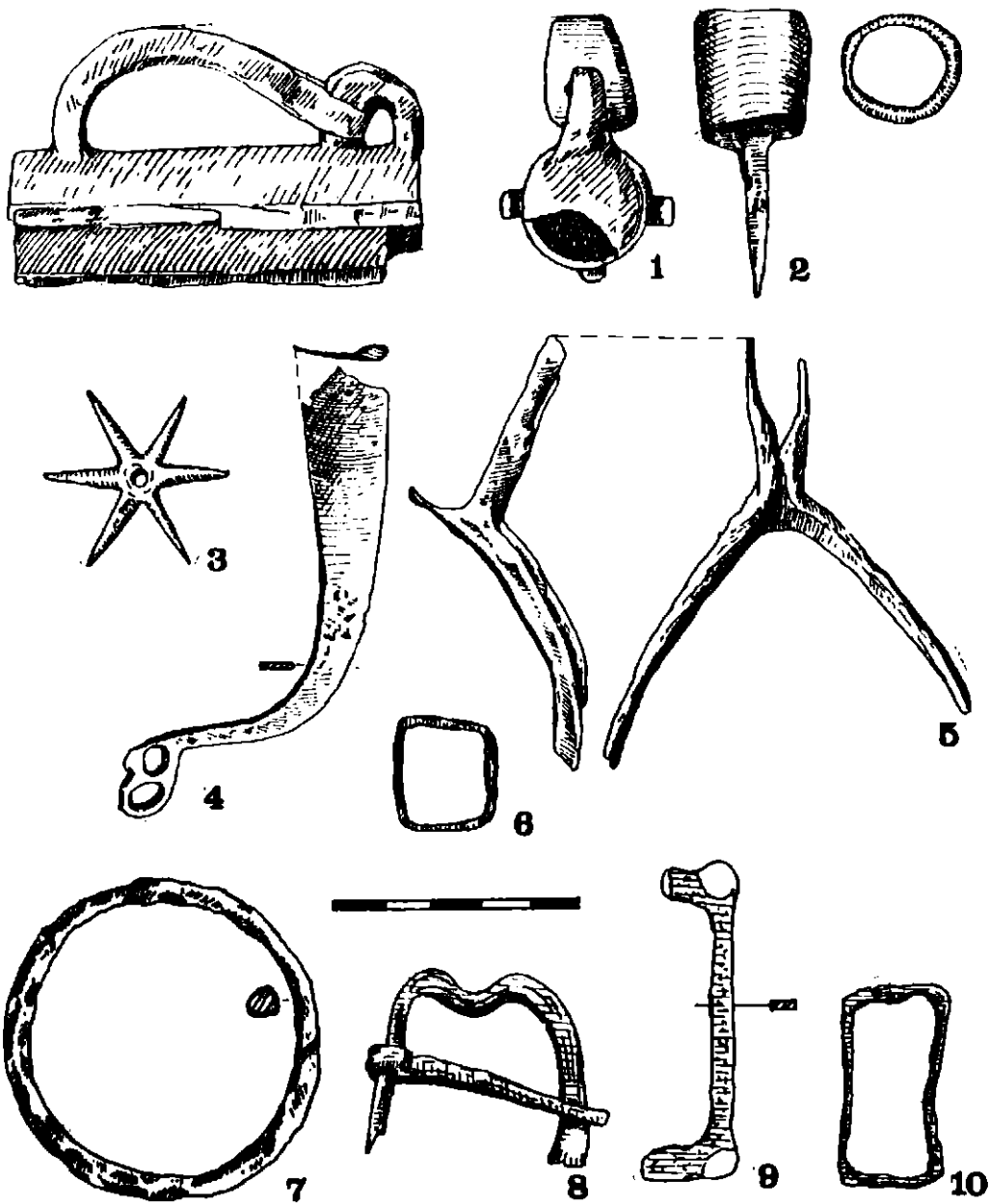

Fig.5.- Reședința feudală de la Giulești (Sector B).
 Obiecte de uz casnic, piese de harnașament
 și echipament militar.

lea, în sectorul B, ocupat de reședința feudală, nu a fost descoperit încă nici un material arheologic și nici un nivel de refacere care să ateste reluarea viețuirii exact în acest loc, după incendiul petrecut la mijlocul sec. al XV-lea.

Încercând să precizăm momentul și contextul în care are loc incendierea componentelor reședinței feudale de la Giulești ne reținem în mod special atenția știrile cu privire la campania întreprinsă de Matei Corvin în Moldova în 1467³, relatate de unii contemporani ai evenimentelor. Astfel, Letopisețul anonim al Moldovei și cronicarul maghiar Bonfinius ne arată că după ocuparea la 19 noiembrie a Trotușului, Matei Corvin urcă pe Valea Siretului și la 7 decembrie arde tîrgul Romanului, după care se îndreaptă spre Baia, unde s-a oprit să se odihnească. Relatarea cronicarului polonez Dlugosz e ceva mai amănunțită în ceea ce privește traseul, arătînd că de la Trotuș Matei Corvin ar fi trebuit pe la Bacău, Roman și Neamț pînă să ajungă la Baia. Menționarea sa la Neamț ni se pare deosebit de interesantă, deoarece de aici drumul spre Baia, de-a lungul Văii Moldovei, trece și pe lîngă reședința feudalului din Giulești. Prezența vîrfurilor de săgeți îndoite, a pintenilor și a pieselor de harnașament denotă faptul că în acest loc oștile lui Matei Corvin întîmpină o ultimă rezistență înainte de a intra la 13 decembrie în Baia, motiv pentru care și distrug reședința feudală al cărui rol în cadrul sistemului de apărare trebuie să fi avut oarecare însemnătate din moment ce nu este abandonată decît prin luptă.

În sfîrșit, nu ne rămîne de stabilit în stadiul actual al cercetărilor, decît feudalul cărui a i-a aparținut la începuturile sale reședința de la Giulești, în măsura în care izvoarele scrise ne sugăduie acest lucru.

Cea mai veche mențiune a satului Giulești ni s-a păstrat abia într-un document din 1 octombrie 1604, în care "satul Giulești, care este pe rîul Râșoa"⁴, este dat de Nestor Ureche și Ion Mogîldea mănăstirii Secu. La scurt timp după aceasta, la 15 aprilie 1605, dania este întărită de Ieremia Movilă, prilej cu care ni se vorbește despre "satul Giulești, ce este pe Moldova, pe unde n fost curtea lui Giulea"⁵. Din cele două documente păstrate relese cu claritate că satul Giulești, aflat între rîurile Râșca și Moldova, a aparținut cu mult înainte de 1604 unui Ghulea ce și-a avut aici curtea. În ceea ce ne privește, avem toate temeiurile să identificăm actualul sat Giulești, aflat și el tot între Râșca și Moldova, cu cel menționat de documente, iar vestigiile descoperite cu reședința ce a aparținut umii feudal, pe nume Giulea, existent în a doua jumătate a sec. al XIV-lea. Acesta nu poate fi decît cel menționat în două din cele mai vechi acte de cancelarie păstrate și ai cărui urmași vor stăpîni în sec. al XV-lea numeroase sate pe Valea Moldovei. Este vorba de "dominus Jula", prezent într-un document din 1 mai 1384⁶ în calitate de mare boier al sfatului domnesc, care este unul și același cu "Dzula Capitaneus" amintit într-un document extern din 6 mai 1387, primul dintre boierii

cei mai mari (supremi consilieri magnifici) ai mărețului domn Petru voievod al Moldovei⁷, ce girează pentru omagiul depus de acesta la Liov în fața regelui Vladislav al Poloniei. În afară de rolul jucat de acest feudal în cadrul sfatului domnesc, se pare că el a mai îndeplinit importante atribuții militare și administrative în calitate de "capitaneus", termen latine folosit în sec. al XIV-lea pentru dregătoria de pîrcălab⁸. Or din moment ce pîrcălabul se afla în fruntea unei cetăți, ni se pare firesc faptul ca cetatea comandată de "Capitaneus Dzula" să fie cea mai apropiată de reședința sa și anume Cetatea Neamțului.

Deși cercetările de la Giulești sînt abia la începuturile lor, încă de pe acum se desprind unele încheieri de ordin general ce vom încerca să le prezentăm succint.

- Atît izvoarele arheologice, cît și cele scrise concură la identificarea reședinței feudale descoperite în teritoriul actualului sat Giulești de pe malul drept al apei Moldovei cu cea a marelui feudal Giulea, pomenit în a doua jumătate a sec. al XIV-lea, și nici decum pe malul stîng al acestei ape, între Rălticeni și Boroaia⁹, așa după cum s-a încercat cu aproape trei decenii în urmă.

- Reședința feudală de la Giulești, realizată din piatră și cărămidă, cu un program de ordin rezidențial și poata chiar defensiv, constituie unul dintre cele mai importante ansambluri de acest fel descoperite la răsărit de Carpați. Contemporană cu cele de la sfîrșitul sec. al XIV-lea de la Volovăț și Netezi, toate stăpînite de finali feudali prezenți în sfatul domnesc, ea se înscrie în seria marilor curți boierești din Moldova cu un rol deosebit în sec. XIV-XV în organizarea politică și administrativă a statului și de ce nu chiar și militară, chiar dacă nu au echivalat cu castelele marilor feudali din occidentul Europei. Dar pentru precizarea caracterului acestor reședințe și a eventualului rol militar în cadrul unui sistem defensiv autohton mai larg mai sînt încă multe lucruri de făcut.

- Ceea ce cunoaștem însă mai bine în momentul de față se referă la arhitectura capelei de curte. Deși sîntem în fața unui model structural în care spiritul gotic își găsește un loc preponderent - prin tehnica de construcție, forma planului, elementele de piatră profilată și sistemul de boltire - se remarcă respectarea riguroasă a programului ritual specific ortodox.

- Construirea la Giulești a unui monument de referință pentru arhitectura medievală a întregului teritoriu românesc, cu o structură arhitectonică de excepție, poate fi pusă în legătură cu activitatea unor șantiere ce ridicau în acea vreme și primele cetăți de piatră din Moldova. Aceste șantiere au constituit o școală pentru constructorii moldoveni ce s-au putut forma alături de meșterii itineranți familiarizați cu elementele decorative și concepția spațială a arhitecturii gotice, veniți probabil din Polonia, regat cu care Moldova va întreține strîns legături în vremea lui Petru I și a urmașilor

săi. Acolo se găsește deocamdată, de altfel, cele mai apropiate analogii în ceea ce privește structura arhitectonică. Chiar dacă numele primilor meșteri și pietrari itineranți nu s-au păstrat, semnele lapidare au rămas neșterse de vreme, îngăduindu-ne azi urmărirea unor filiații și drumuri ale meșteșugului prelucrării pietrei și așezării ei în operă.

- În sfârșit, nu putem încheia fără a sublinia necesitatea evaluării mai atente, în lumina ultimelor cercetări arheologice, a întregii epoci a lui Petru I, în care se remarcă un amplu program de construcții în piatră pus în slujba unor necesități politico-militare și cultural-religioase, și în mod special a unei emulații vizibile în rândul ctitoriilor boierești din care azi cunoaștem prea puțin, dar care pot fi salvate de distrugere prin însuși actul identificării, al valorificării și impunerii lor în conștiința publică.

N O T E

- 1 La cercetările de suprafață au participat G. Dumitroaia, I. Vătămanu și A. Bătrîna.
- 2 Cercetările s-au desfășurat într-o primă etapă în sectorul A, prin colaborarea dintre Muzeul Național de Istorie al R. S. R. și Complexul județean Neamț, la care s-a adăugat într-o a doua etapă - atunci când a fost investigat sectorul B - Muzeul județean Suceava.
- 3 Vezi bibliografia la Ioan Aurel Pop, Valoarea mărturiilor documentare despre expediția întreprinsă de regele Matei Corvin la 1467 în Moldova, în "Revista de istorie", 1, 1981, p.131-139.
- 4 DIR, A, Moldova, veac, XVII, vol. I, doc. 257, p. 180-181.
- 5 Ibidem, doc. 316, p. 232-233.
- 6 DRH, A, Moldova, vol. I, doc. 1, p. 1-2.
- 7 Mihai Costăchescu, Documente moldovenesti înainte de Ștefan cel Mare, vol. II, Iași, 1932, doc. 162, p. 602.
- 8 N. Stoicescu, Sfatul domnesc și marii dregători din Tara Românească și Moldova, sec. XIV-XVII, București, 1968, p. 205.
- 9 Gh. Diaconu, Despre rolul curților boierești în organizarea militară a Moldovei în veacurile XIV-XV, în Studii și referate privind istoria României, I, București, 1954, p. 558.

L'ENSEMBLE DE LA DEMEURE FÉODALE DE GIULEȘTI, DÉP. DE SUCEAVA

Résumé

Les recherches archéologiques effectuées aux confins des villages de Giulești (dép. de Suceava) et Ortăști (dép. de Neamț) ont

conduit à l'identification des vestiges appartenant à une demeure féodale. Il s'agit de la découverte dans le secteur A d'une chapelle de cour, une construction ayant une structure architectonique unique jusqu'à présent dans les espaces roumains par le fait que les éléments d'origine gothique sont adaptés aux nécessités du culte orthodoxe. Dans le secteur B qui se trouve à environ 250 m nord-ouest on a découvert des fondations en briques qui peuvent être liées à la cour proprement dite.

Sur la base des matériaux archéologiques découverts - monnaies, céramique, pièces de harnachement et d'utilité ménagère - on peut établir la date de la construction de ce complexe féodal comme étant la fin du XIVe siècle, sa désaffectation ayant lieu dans une première phase en 1467 à l'occasion de la campagne militaire du roi magyar Matei Corvin en Moldavie.

La chapelle de cour continuera à fonctionner, restaurée, au moins jusqu'au XVIIe siècle.

L'analyse des sources écrites prouve que la demeure de Giulești appartenait à messire Giala, grand boyard qui faisait partie du conseil privé du prince, présent aussi dans les papiers de chancellerie de la Moldavie depuis l'année 1384.

LÉGENDE DES FIGURES

- Fig.1.- La demeure féodale de Giulești (Secteur A). Relèvement.
- Fig.2.- La demeure féodale de Giulești (Secteur B). Relèvement. Fondations de certains murs (a), fosses ménagères (b) et chemins médiévaux (c).
- Fig.3.- La demeure féodale de Giulești (Sectorul B). Fragments céramiques de la fin du XIIIe siècle et de la première moitié du XIVe siècle (1-8) et de la deuxième moitié du XIVe siècle (9-12).
- Fig.4.- La demeure féodale de Giulești (Secteur B). Outils, armes, objets d'usage courant et pièces de harnachement.
- Fig.5.- La demeure féodale de Giulești (Secteur B). Objets d'usage courant, pièces de harnachement et fourniment.